

Utvalg:	Forskningsutvalget	
FU-sak:	FU-8/19	Arkivsaknr.:
Møtedato:	15.02.2019	

Utkast til programbeskrivelser for fakultetsvise ph.d.-program

Innledning

Fremtidig organisering og kvalitetssikring av forskerutdanningen ved Universitetet i Bergen ble behandlet i Universitetsstyrets møte i november 2017 (sak 129/17). Det ble da fattet vedtak om at UiB innfører fakultetsvise ph.d.-program ved at det opprettes ett program for hvert fakultet. Universitetsstyret ba også om at ph.d.-forskriften revideres for å hjemle fakultetsvise programmer og fakultetenes ansvar. Ph.d.-forskriften ble revidert i en grundig prosess på fakultetene og i forskningsutvalget, og ble vedtatt av universitetsstyret 29. november 2018. Universitetsstyret skal få fremlagt sak om å opprette fakultets-ph.d.-programmene på møte 11. april.

Kvalitetssikring av ph.d.-utdanningen

Kvalitetssikringen av Forskerutdanningen ved Universitetet i Bergen ble evaluert av NOKUT i 2013. NOKUT fant at systemet var tilfredsstillende, men selv om UiB hadde gode innarbeidete ordninger for å dokumentere og rapportere utdanningskvalitet, og selv om ansvaret for forskerutdanningen var nedfelt i ph.d.-forskriften, var ikke dette formalisert gjennom et eget kvalitetssikringssystem. Det var særlig Tilsynsforskriftens krav om tydelig faglig ledelse med et definert ansvar for kvalitetssikring og -utvikling av ph.d.-utdanningen som var en utfordring for UiB.

En av hovedutfordringene i organiseringen av forskerutdanningen ved UiB var at fakultetsnivået ikke hadde fått tildelt et klart mandat med ledelsesansvar eller ansvarsområder med hensyn til regelutvikling og kvalitetsutvikling av forskerutdanningen. Ved forskerutdanningen ved UiB var det kun en forholdsvis liten del av studiet, kvalitetssikring av emnene i opplæringsdelen, som var omfattet av universitetets kvalitetssikringssystem (Forskrift av 2013). I prosessen med å etablere et tjenlig kvalitetssikringssystem ved UiB, vedtok Universitetsstyret i november 2018 en ny og revidert forskrift som skulle imøtekomme kravene i Tilsynsforskriften, bl.a. ved at det ville bli opprettet ett ph.d.-program for hvert fakultet. Som en del av denne ordningen ble fakultetene bedt om å utarbeide et utkast til programbeskrivelser.

Programbeskrivelser: en integrert del av UiBs ph.d.-program

Programbeskrivelser er en ny, nødvendig og integrert del av omleggingen til fakultetsvise ph.d.-programmer. De er hjemlet i den nye forskriftens § 3 som omhandler ansvar for ph.d.-utdanningen. Paragrafen angir også ansvar og arbeidsdelingen mellom UiBs institusjonelle nivå og fakultetene:

Universitetsstyret oppretter og nedlegger program for ph.d.-utdanningen ved det enkelte fakultet.

Rektor kan fastsette regler om utforming av programbeskrivelser. Fakultetet selv fastsetter og endrer programbeskrivelsen for det enkelte ph.d.-programmet. Med fakultetet selv menes organer på fakultetsnivå.

Fakultetet selv kan vedta utfyllende regler til denne forskriften om opptakskrav, opptaksvedtak, avtaleperiode, midtveiseevaluering, opplæringsdelen, framdriftsrapportering, ph.d.-avhandlingen, språk, dokumentasjon ved innlevering, retting av formelle feil, prøveforelesning og disputas.

Fakultetet selv fatter vedtak om opptak til ph.d.-program, oppnevning av veiledere, om godkjenning av opplæringsdelen, om tvungen avslutning, om innlevert avhandling er verdig til å forsvares for ph.d.-graden, oppnevning av bedømmelseskomité, retting av formelle feil i avhandlingen og om prøveforelesning og disputas kan godkjennes.

Forskriftens § 3, 3. ledd lister uttømmende opp hva fakultetet selv kan gi regler om.

Forskningsadministrativ avdeling (FA) utarbeidet en mal med tema for programbeskrivelsene. Malen ble sendt fakultetene som hadde grundige prosesser internt, der de jobbet frem utfyllende regler ut i fra fagtradisjoner og konkrete behov. FA organiserte fire workshops der fakultetene deltok to og to, dette for å kunne utveksle erfaringer og få tilbakemeldinger. Utkastene ble sammenlignet og diskutert med betydelig læringseffekt for de involverte.

Samstemmighet, variasjon og utnyttelse av det nye handlingsrommet.

Gjennomgangen av programbeskrivelsene viser at fakultetene har utarbeidet gode sett med regler og rutinebeskrivelser. Slik beskrivelsene foreligger har de vært gjenstand for et grundig arbeid med høy grad av involvering av de berørte institutt og fagmiljø. Ph.d.-programmets formål, innhold og struktur har blitt konkretisert og klargjør fakultetenes rettigheter samt krav til kandidatene og hva som forventes av dem når de har fått opptak til ph.d.-programmet.

Alle fakultet har utformet programbeskrivelsene i samsvar med de tema som fremgår av ph.d.-forskriften §3-3, og innenfor rammene av gjeldende forskrift for ph.d.-utdanningen. Alle fakultet har i hovedtrekk rettet seg etter disposisjonen i malen. Beskrivelsene er lett tilgjengelige, og det er enkelt å orientere seg i teksten både for potensielle søkere, kandidater, veiledere og det administrative støtteapparatet.

Den nye forskriften åpner for en variasjon som er preget av konkrete utfordringer og behov knyttet til fakultetenes egne fagtradisjoner og forskningskulturer. Fakultetene har på denne måten utnyttet det nye handlingsrommet og utviklet et fornyet eierskap til forskerutdanningen.

Overordnede mål

Programbeskrivelsens overordnede mål angir navn og kvalifikasjon. Programmene tar navn etter sine respektive fakultet. Det slås fast at ph.d.-utdanningen skal kvalifisere til forskning av internasjonal standard og for annet arbeid i samfunnet hvor det stilles store krav til vitenskapelig innsikt og analytisk tenkning, i samsvar med forskningsetiske standarder. Unntaket er Det matematisk-naturvitenskapelige og Det juridiske fakultet som begge har denne type mål nedfelt i sine læringsutbyttebeskrivelser.

I tilknytning til programmets overordnede mål har Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet en omtale av programmets organisering. Dette dreier seg om ansvarsfordelingen mellom fakultetet selv og instituttene.

Læringsutbyttebeskrivelse

Læringsutbyttebeskrivelse omtaler krav til kandidatenes kunnskaper, ferdigheter og generelle kompetanse. Dette er i stor grad likt for alle fakultet.

Opptak

Alle fakultet unntatt Det medisinske og Det juridiske fakultet fastsetter minimums karakternivå fra grunnutdanningen som kreves ved opptak til ph.d.-utdanningen. I stedet for slike krav pekes det bl.a. på grunnutdanningens omfang og prosjektbeskrivelsens kvalitet.

Ved Det medisinske fakultet må alle kandidater som skal opptas i ph.d.-programmet oppholde seg ved fakultetet i minimum tre måneder. Det skal fremgå av søknaden hvordan dette er planlagt gjennomført. Hovedveileder skal føre tilsyn med at residensplikten overholdes. Residensplikten kan oppfylles ved andre institusjoner der det finnes aktive forskningsmiljø og forskningsgrupper som kandidaten tar del i.

Ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet er det vedtatt at alle ph.d.-kandidater kort tid etter tilsetning/opptak skal innkalles til en oppstartsamtale, der hovedveileder, eventuelle medveiledere, samt instituttleder/ph.d.-ansvarlig og administrativt ansvarlig på instituttet bør delta. I samtalen skal forventninger til kandidatene og veilederne samt veiledningsfrekvens avklares.

Det juridiske fakultet omtaler tverrfaglige ph.d.-prosjekt i tilknytning til opptak. Personer som søker opptak på grunnlag av prosjekter som ikke har en tradisjonell rettsdogmatisk karakter, kan anses kvalifisert til å gjennomføre prosjektet uten utdanning innenfor rettsvitenskap. Den konkrete vurderingen av søkerens kvalifikasjoner knyttes til vurderingen av vedkommendes evne til å gjennomføre det konkrete forskningsprosjektet i forbindelse med avgjørelse om ansettelse og/eller opptak på ph.d.-programmet.

Avtaleperiode

Den normerte avtaleperioden for ph.d.-utdanningen er 3 år, og det er ikke anledning til lengre avtaleperiode enn seks år. For den finansierte avtaleperioden er det gjennomgående lik omtale ved alle fakultet. For studenter fra forskerlinjer og kandidater i utdanningsløp med dobbeltkompetanse som ved Det psykologiske fakultet og Det medisinske fakultet (odontologi) er det spesialordninger. Når det gjelder forlengelse etter finansierings slutt, har alle fakultet nedfelt vilkår og prosedyrer for søknad og behandling. Forlengelse gis i tråd med en reell vurdering av gjenstående arbeidsmengde, finansiering og den tiden man kan sette av til ph.d.-arbeidet. Det humanistiske fakultet, Det medisinske fakultet, Det samfunnsvitenskapelige fakultet og Det psykologiske fakultet har alle en makstid for hvor lenge man kan være i ph.d.-programmet etter at finansieringen har løpt ut.

Veiledning

Veiledningens viktige og sentrale plass i ph.d.-utdanningen avspeiles i programbeskrivelsene som omtaler rettigheter og plikter for kandidat og veiledere. Det er utbredt enighet om at hovedveileder skal være tilsatt ved fakultetet. Det medisinske fakultet åpner her for at dersom hovedveileder ikke er ansatt ved UiB, skal en intern medveileder ha et konkret delegert ansvar for å følge opp kandidaten med tanke på oppfølgingen av praktiske forhold og regelverk ved UiB. Det juridiske fakultet gir ikke veiledning i utarbeidelse av prosjektbeskrivelsen for kandidatene.

Fremdriftsrapportering

Fremdriftsrapportering blir omtalt i alle programbeskrivelsene. Den er årlig og skal følges opp av institutt og veiledere. Det humanistiske fakultet har tatt inn at alle ph.d.-kandidater ved fakultetet skal få tilbud om sluttseminar. Det er grunnenhetens ansvar at det blir gjennomført sluttseminar for de ph.d.-kandidatene som ønsker det

Opplæringsdelen

Opplæringsdelen er det mest detaljerte emnet i programbeskrivelsen, og der fakultetene skiller seg mest fra hverandre. Ved alle fakultet er omfanget forskriftsmessig fastsatt til 30 studiepoeng, men strukturen variere mellom fakultetene. Eksempelvis har Det juridiske fakultet tre deler i sin opplæringsdel, Grunnlinjen, Perspektivlinjen og Valgfrie emner. Det samfunnsvitenskapelige fakultet nevner kort de fire obligatoriske komponenter, vitenskapsteori og etikk, metode, faglig teori og faglig formidling og viser til fakultetets utfyllende reglement for opplæringsdelen for mer detaljert informasjon om generelle krav og retningslinjer for godkjenning av opplæringsdelen. Ved Det medisinske fakultet skal kandidatene ta et obligatorisk grunnkurs. Generelt sett varierer det mye mellom fakultetene om hvor stor andel av de 30 studiepoengene som skal være obligatoriske kurs, og hvor mange frie studiepoeng kandidaten kan ha.

Det psykologiske fakultet har gjort sitt Forskning- og forskerutdanningsutvalg (FFU) til styre for sitt ph.d.-program. Dette innebærer at utvalget er godkjenningsinstans for opplæringsdelen og er tildelt ansvaret for midtveisevaluering

Avhandlingen

Avhandlingen kan skrives som en monografi eller som en samling artikler med en kappe. Programbeskrivelsene har en viss variasjon, når det gjelder angivelse av avhandlingens omfang. Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet krever at omfanget av avhandlingen ikke skal være høyere enn at det er mulig å levere avhandling og fullføre opplæringsdelen med en forskningsinnsats tilsvarende tre årsverk. Det samfunnsvitenskapelige fakultet skriver at monografier normalt ikke skal overstige 300 sider.

De fleste programbeskrivelser angir regler for medforfatterskap og medforfattererklæring, eller viser til separate regler og retningslinjer.

Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet har en utførlig beskrivelse av retting av formelle feil i avhandlingen. Avhandlingen skal bedømmes nøyaktig slik den innleveres men kandidaten kan søke én gang om å rette feil som ikke påvirker det faglige innholdet. Formelle feil inkluderer retting av skrivefeil og rene språkfeil, manglende tegnsetting, korrigerer av referanser, sidelayout, tekstformat o.l. Retting av formelle feil innebærer at teksten kan gjøres mer meningsbærende eller språklig korrekt, meningsinnholdet i teksten kan ikke presiseres eller endres. Endringer i tabeller godkjennes ikke som errata.

Det psykologiske fakultet omtaler kravene som stilles til avhandlingen: kvalitetskrav: formalkrav og sjangerkrav. Det gis anbefalinger om utforming av kappen, og at den inneholder bla. elementer som oversikt over artiklene som inngår i avhandlingen, teoretisk rammeverk, metodologi samt resultater, diskusjon og konklusjon.

Bedømmelse

Bedømmelse er omtalt i programbeskrivelsene og knytter seg til rutiner for søknad om bedømmelse, oppnevning av bedømmelseskomite og krav til vurderingen. De fleste fakultet har detaljerte prosedyrebeskrivelser om bedømmelse, i tillegg til de mer overordnede reglene i programbeskrivelsen. Ved Det medisinske fakultet, før innlevering av avhandlingen, skal sammenstillingen til artikkelbaserte ph.d.-avhandlinger analyseres ved hjelp av et tekstgjenkjenningssystem. Monografier kjøres gjennom programmet i sin helhet.

Det samfunnsvitenskapelige fakultet har for prøveforelesningen innført at komiteen eller settedekan skal gi en kort begrunnelse for valg av tema til forelesningen i forkant av selve forelesningen. Det

samfunnsvitenskapelige fakultet og Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet legger opp til at prøveforelesningen ikke nødvendigvis skal foregå dagen før disputasen.

Kvalitetssikring

Programbeskrivelsene har et eget kapittel om kvalitetssikring. UiB har utviklet et kvalitetssystem som skal bidra til at ph.d.-kandidatene ferdigstiller avhandlinger av høy faglig kvalitet, og at utdanningen gjennomføres så nær normert tid som mulig. Systemet skal også bidra til at ph.d.-avhandlingene fra Universitetet i Bergen følger god forskningspraksis og gjeldende regelverk. Det overordnede ansvaret for kvalitetssikringen av ph.d.-utdanningen ved UiB ligger hos Universitetsstyret. Oppfølgingen av de enkelte tiltakene er delegert til fakultets- og instituttnivået, som midtveisevaluering, emneevaluering og fremdriftsrapportering. Programbeskrivelsene angir for flere av fakultetene regler for sammensetning av programstyre/programutvalg. Et sentralt punkt i det nye kvalitetssikringssystemet er at alle ph.d.-programmene skal evalueres med årvisse mellomrom. Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet og Det psykologiske fakultet har omtalt dette i en viss detalj, der det blant annet fremkommer at programevalueringer skal skje hvert sjette år. Ph.d.-programmet ved Det juridiske fakultet skal evalueres hvert femte år.

Videre dialog med fakultetene

Forskningsadministrativ avdeling har gjennomgått alle fakultetenes programbeskrivelser, særlig med tanke på om beslutningsprosessene er i tråd med delegasjonsadgangen i forskriften, og ellers at fakultetenes utfyllende regler er i samsvar med UiBs ph.d.-forskrift, Kvalitetsforskriften og Tilsynsforskriften..

FA har også sett på struktur og formuleringer, da særlig med blick på begrepsbruk og språkføring som danner klare rammer for ph.d.-kandidatene og for de som skal forvalte reglene. I enkelte beskrivelser kan det være behov for en mer konsistent terminologi samt å foreta presiseringer for å unngå språklige uklarheter. Dette vil variere mellom fakultetene. Som en oppfølging av dette vil FA legge til rette for dialogmøter enkeltvis med fakultetene for å gi tilbakemeldinger og råd.

For noen av temaene i programbeskrivelsen kan det være rom for en viss overføringseffekt fra ett fakultet til andre fakultet. Forskningsadministrativ avdeling vil legge til rette for et systematisk og målrettet samarbeid mellom fakultetene med sikte på videre utvikling av programbeskrivelsene, og vil i løpet av inneværende år ta initiativ til et seminar/workshop for fakultetene der man kan få anledning til å hente gode ideer, «best practice» og inspirasjon fra hverandres programbeskrivelser.

Programbeskrivelsene følger vedlagt.

Saken legges med dette frem for utvalget til drøfting.